

ÇUKUROVA KINA GELENEĞİNDE AĞIT TÜRKÜLER

Şükriye Turan

Konumuz, Çukurova kına geleneğinde, "YAKIM YAKMA" ve "GELİN AĞLATMA HAVALARI" olarak adlandırılan ağıt türküler.

Sayın Tahir Kutsi Makal'ın, Halk Bilim ve Edebiyat adlı kitabında yer alan "Halk Şiirinde Ana Sesi" adlı makalesinde, bu konuda güzel bir sözü var. İzninizle konuya o sözle girmek istiyorum. Şöyle diyor sayın Makal:

"Bir milletin ses bayrağı dilidir. Bu bayrağı ninnileriyle, türkü ve ağıtlarıyla dilden dile taşıyarak kuşaktan kuşağa aktaranlarsa; analarımız, gelinlerimiz ve kızlarımızdır. Sözcüğe ilkin anaların ninnisiyle su verilir. Ardından bu sözcüklerden türküler, ağıtlar geliştirilir."

Gerçekten de, anaların diline yerleşmeyen bir sözcük, bir milletin dilinde uzun süre yaşayamaz. İşte bizim tebliğimizin konusunu da, anaların, genç kızların kına gecelerinde söyledikleri ağıt türküler oluşturuyor.

Nedense, ağıt sözü ilk etapta ölüm olayını çağırıştırıyor insanda.. Oysa ağıt, yalnızca ölüm olayı karşısında yakılmaz. Önemli olan, ağıt yakmayı gerektirecek kadar acı, yürek depreştiren bir olayla karşılaşılmasıdır. Bu acı olay ölüm olabileceği gibi; gurbete çıkma, umutsuzluk, yoksulluk, isyan, çaresizlik, kimsesizlik, sıla özlemi, hapisaneyeye düşme, ihanete uğrama, sevdiğini alamama, baskın, savaş, doğal, afet ve gelin alma gibi, başka olaylar da olabilir.

Bugün radyolarımızdan dinlediğimiz lirik türkülerin çoğu, bu tür olaylar sonucunda yakılmış ağıt türküleridir.

O halde ağıdı, insanın katlanması ya da kabullenmesi güç bir olay karşısında, içine biranda sığdıramadığı acısını, yanık, içten söyleyişlerle; ölçülü, uyaklı ve ezgili bir şekilde dile getirmesi olarak tanımlayabiliriz.

Bütün Anadolu'da olduğu gibi, Çukurova folkloru içinde de ağıt türkülerini önemli bir yer tutar. Özellikle Yörük ve Türkmen kaynaklı

ağıtlar, geçmişle bugün arasında adeta bir köprü oluşturur. ukurova'da yüzlerce yıl önce söylenmiş öyle ağıt türküler vardır ki; günümüzde bile sözüyle, ezgisiyle değeri gittikçe artan bir sanat eseri gibidir.

Yrek depreştiren, duygu tellerini titreten bu tür türkülerin ardında, mutlaka derin bir ızdırap ve gözyaşı gizlidir. Yüreği ayrık otu gibi saran acılardan temizlemek kolay değildir. Ama yle bir an gelir ki; bu acılar kendi kendine sklr gelir. Deste söz olur, yanık bir ezgi olur; akıp dklverir dilden.

..., _...,• «urMjiuverir dilden.

Yaptığımız araştırmalarda, ağıt sözünün Çukurova insanına iki olayı hatırlattığını gördük. Birincisi KINA ağıtları, ikincisi de ÖLÜM ağıtları. Tren unsuru taşıyan bu iki olay dışında kalan ve herhangi bir trene bağlı olmadan oluşan diğer ağıtlarınsa ağıt olarak bilinmediğini, ancak bazılarının türkü olarak söylendiğini gördük.

Bahattin Ögel, Türk Kültür Tarihine Giriş adlı eserinin 8.cildinde ağıtlardan söz ederken, görüşüne yer verdiği Belyayev; Göktürk ağındaki kftr ürünlerinde, gelin şarkıları ile ölüm ağıtlarının çok eski bir karakter taşıdığını, ölüm ağıtlarının gelin şarkılarına benzediğini belirtiyor. Yine aynı kitapta görüşü alınan bir başka yazar Radlof ise; Kırgız kültür çevresinde kız geçirme, kız uzatuu adı verilen şartılarda, hatta bunlardan "ağlama kız ağlama" adlı şarkıda, gelinin görevlerinin anlatıldığına, ocuk terbiyesine yer verildiğine dikkat çekiyor. Bu da bize kına yakma ve gelin götürme sırasında söylenen ağıtların, ölüm ağıtları gibi yas özelliği taşıdığını ve kökleri çok eskilere uzanan bir gelenek olduğunu gösteriyor.

Bilindiği gibi kına, Türk folkloru açısından önemli bir ss malzemesidir. Ancak bu ssn ardında, son derece önemli ve etkileyici bir anlam gizlidir.  olayda kına yakılır. Birincisi, Allah'a kurban olacak düşüncesiyle kurbanlık koçların kınalanmak suretiyle süslenmesidir. İkincisi, askere giden gence yakılan kınadır, vatana kurban olsun anlamındadır. Kına ile süslenerek uğurlama anlamını taşır. Üçüncüsü de gelin olacak kız ile gveyiye yakılan kınadır. Bu da gelinle güveyi birbirlerine kurban olsunlar anlamındadır.

Kökü çok eskilere uzanan bu anlayış ve geleneğin bir kısmının bugün kısmen de olsa sürdürülmesi, KINA olayına Türk insanının bakışını ve üzerindeki etkisini göstermesi bakımından oldukça önemli.

Tebliğimizde, kına geleneği ve kına eğlencesi olayına girmeden, kına gecesinin kız evi üzerindeki etkisine ve kına yakımı sırasında yakılan yakımların, yeni ağıt türkülerin özelliklerine değineceğiz.

Bilindiği gibi kına gecesi, düğünden bir önceki gecedir. Sevinçle hüznün iç içe olduğu, buruk bir sevincin yaşandığı gecedir ve kız evi için de, son derece anlamlı bir gecedir.

Kına gecesinde kına yakımına kızan babası veya erkek kardeşleri tarafından izin verilmesi, düğüne veya kızın evliliğine rıza gösterilmesi anlamına gelir ki; bu rızadan sonra yakılan kına ile hem gelin süslenmiş olur, hem de bu mutlu olay kutlanmış olur. Kına gecesinde eğlence, eğlenti adı altında yapılan şenlik de, yine bu mutlu anın, oğlan ve kız evi arasında paylaşılması, bu paylaşımın dış çevreye olan yansımadır.

Kına gecesinde eğlenti sırasında söylenen türkülerle, kına yakımı sırasında söylenen ağıt türküler ritim bakımından farklılık gösterirler. Eğlenti türküleri çok daha hareketli; delbek, darbuka, def eşliğinde söylenen neşeli türkülerdir. Oysa kına yakımı sırasında söylenenler; ritim bakımından daha ağır, çalgısız söylenen, sözleri itibariyle de yas havası taşıyan türkülerdir. Belli bir ritmi olduğu için kırık hava karakteri taşıyan bu türküler, sözleri ve ayrılık olayı sebebiyle ağıt türkü olarak adlandırmanın yanlış olmayacağı kanaatindeyiz.

Kına gecesi gelin kızın ağlaması adettendir. Ağlamayan kız ayıplanır. Çünkü bu ana-babasını tez unutacağı anlamına gelir ki; bu da geleneği, saygıyı aşan bir tutum sergilemek demektir. Hoş karşılanmaz.

Onun için gelin kız hem ağlar hem güler; istese de istemese de elin adetini güder.

Diğer yandan kına gecesi gelin kız için bekarlığa veda gecesidir. Sultanlığının son bulduğu, ana-baba evinde misafir olduğu gecedir. Bu gecedен sonra, gözünü açıp gördüğü, yıllarını verdiği ana-baba ocağını, sevdiklerini, eski alışkanlıklarını terkedecek, yepyeni bir

hayata başlayacaktır. Koca evi bazılarına göre kahr evidir. Ya onacak, ya da onmayacaktır. Belki de baba evinde ne gün görmüşse onunla kalacaktır. Baba evindeki sultanlığını yeniden kurabilmesi için kimbilir kaç yıl geçecektir.

Bunun yanısıra gelin kız belki de sevdiğine kavuşacaktır. Yeni bir yuva kuracak, kurduğu yuvanın anası olacak; belki de herkesi kıskandıracak bir evliliği olacaktır. Kocasını kıymet bilecek, bir dediğini iki etmeyecektir.

İşte kına gecesi gelin kız böyle çelişkili duygular içerisinde. Yüreğinde umut, korku, heyecan ve sevinç durmadan boğuşur durur. Bazan biri üstüne çıkar, bazan diğeri.

Kına gecesi kız anasının taşıdığı duygular da kızınkinden farklı değildir. O güne kadar besleyip büyüttüğü, gözünden bile esirgediği kızını, bir anda, hem de kendi elleriyle yuvadan uçurmaya çalışması, ananın yüreğinde tarifi imkansız karmaşık duygulara yol açar. Ana için kız vermek, can vermek gibidir. Evliliğin bekârlığa benzemediğini ana iyi bilir. Evlilik bir sır küpüdür, ne çıkacağı bilinmez. Sabır işidir, fedakârlık ister. Geçimi olacak mı, kız evliliğin katı kurallarına uyum sağlayabilecek mi, yoksa incinecek mi?!.. Dünürlerinden memnun da olsa, hep kuşkuludur ana. Tecrübe sahibidir çünkü. Kendisi mutluydu bile, çevresinde olup biteni görmüş, işitmiş, dolayısıyla gözü korkmuştur. Ya her şey kız alana kadarsa düşüncesi, beynini kemirir durur. Hele bir de kız gurbete gidecekse, düğünden günlerce önce başlar ağlamaya.. Girer ağlar, çıkar ağlar. Sanki kendi evleniyormuşcasına telaşlı ve heyecanlıdır.

İşte oğlan evinin şen şakrak olduğu, çalıp çığırdığı kına gecesi, kız evi için yarı yas, yarı sevinç içinde geçen buruk bir gecedir. Bu durumda kına yakılırken kız evinin söylediği türkülerin elbette neşeli olması düşünülemez.

Kına gecesi, düğünün bütün ağırlığının toplandığı gecedir. Oğlanın nevi kız evinin misafiridir. Amaç, yaşlı olan kız evini şenlendirmek, iki tarafı ilgilendiren mutluluğu hep birlikte paylaşmaktır. Onun için oğlan evi kız evine çalgısıyla, çalgıcısıyla, çerezi ve kınasıyla gider. Kına şenliğini başlatan, geline ve iyi oy-

nayanlara para yapıştırarak, seyirlik oyunlar düzenleyerek gecenin neşeli geçmesini sağlayan yine oğlan evidir. Kız evi başlangıçta yaşlı görünüp eğlenceye pek katılmaz görünse de, vakit ilerledikçe hem kızın gönlünü hoş etmeye, hem de oğlan evinden geri kalmamaya çalışır. Böylece kına şenliği, her iki tarafın da katılımıyla, daha geniş bir boyut kazanır.

Çukurova kına geleneğinde söylenen ağıt türkülerin özelliklerine gelince: Kına ağıtları, tıpkı ölüm ağıtları gibi belli bir tören unsuru taşıyan ağıtlardır. Bu ağıtlarda, ölüm ağıtlarındaki gibi ferdi ağıtlara rastlanmaz. Kına ağıtlarının hepsi anonimdir. Ve yalnızca kadınlar tarafından, gelin kıza kına yakılırken ve genellikle sassız, çalgısız söylenir. Yakıma, yörede ağzı bu işe yatkın, olaya uygun söz düşürmesini bilen, orta yaşlı bir kadındır. Yakımcı yetenekli birisiyle, ağıdını o anda kız evi ile oğlan evinin durumlarına uygun söyleyişlerle süsler. Şayet yetenekli değilse, daha önce kına gecelerinde söylediği dörtlüklerle de ağıdına giriş yapabilir.

Yakımcı ağıdında, kızın, anasının ve diğer yakınlarının duygularını, kızın evde bırakacağı boşluğu, belli bir zaman-mekân çerçevesinde, monolog ve diyaloglarla dile getirir. Bazan anayı, bazan kızı, bazan da her ikisini aynı dörtlükte konuşturur.

Eğer kına gecesi ağıt yakımcı birisi yoksa bu işi kız evinin yakını olan bir kadın, veya kızının bir kaç arkadaşı hep bir ağızdan söyleyerek yapar. Böyle durumlarda, biri öncülük eder, diğerleri ona uyar ve daha önceki kına gecelerinde söylenen; bilinen eski türküler tekrarlanır. Kına ağıtları hiç bir zaman para karşılığı söylenmez. Yakımcı zaten kınaya davetlidir. Kına yakma zamanı gelince kendisine usulen tekrar bir ricada bulunulur. Yakımcı da gelen ricayı geri çevirmez.

Çukurova kına ağıtları genellikle 6-7 bentten oluşur. Bentler genellikle 3'lüklerden oluşur. Ara sıra 4'lüklere de rastlanır. Bunlara bir-iki örnek vermek gerekirse:

ELİMİ YUDUĞUM PINAR/BELİMİ VERDİĞİM DUVAR
İLAHA SOYKAMA KALA/DOKUDUĞUM ÇEYİZ ÇUVAL

YUNAK YUDUĞUM DAŞLAR/GÖLGENDİGABA AĞAÇLAR
ŞU ANAMA SELAM SÖYLEN/GÖKYÜZÜNDE UÇAN GUŞLAR
SİYİNCE SİYİNCE YAĞAN YAĞMURLAR/ANAYIN GÖZÜNÜN YAŞI
DEĞİL Mİ

TOPACIK TOPACIK GÖRÜNEN DAŞLAR/BABAYIN GÖZÜNÜN YAŞI
DEĞİL Mİ şeklindeki söyleyişleri gösterebiliriz.

Bentler 3'lük şeklinde ise, 3. dize sonuna eklenen ve her bendin sonunda tekrarlanan 1'lik bir bağlantı ile hem 4'lük oluşturulmakta hem de bent, bağlantısı dizesiyle birlikte anlam bütünlüğü kazanmaktadır.

ANAM BENİ VERME YAD ELE/BEN DAYANAMAM GURBET ELE
ANA ÜSTÜMDE BİR KARA BULUT/ANA BEN GİDİYORUM SARI
ZEYBEK GELİYOR ENİŞTEN/HER YANI GÖRÜLMÜYOR
GÜMÜŞTEN

VALLAHİ HABERİM YOK BU İSTEN/ANA BEN GİDİYOM SEN
BENİ UNUT

EVLERİMİZİN ÖNÜ DE KÖŞKLÜ/KÖŞKLERİMİZİN ÜSTÜ DE
TAŞLI BENİM MURADIM DA DAHA YASLI/ANA BEN GİDİYOM
SENİ BENİ UNUT

Bağlantı dizelerine örnek olarak bu ve bunun gibi; KIZIM KINAN
KUTLU OLSUN - KIZ EŞİM KINAN KUTLU OLSUN şeklindeki tek
dize söyleyişleri;

KIZ ANAM KINAN KUTLU OLSUN/VARDIĞIN YERDE AĞZIN
DATLI OLSUN veya;

GİZ BACIM GINAN GUTLU OLSUN/SÖYLE DİLLERİN DATLI OLSUN
ŞEKLİNDEKİ 2'lik söyleyişleri, ya da; KIZ ANASI KIZ ANASI/
BAŞINDA MUMLAR YANASI KIZ ANASI KIZ ANASI/HANİ BUNUN
ÖZ ANASI şeklindeki, bent sonunda tekrarlanan 4'lük bağlantıları
örnek verebiliriz. Kına ağıtlarında belli bir başlangıç dörtlüğü yoktur.

Belli bir sıra takip edilmez. Bazı kına ağıtlarında :

KARŞIDA ARK DOLANIYOR/HAYDİN BİZ DE AKALIM MI
ELLER KINASINI YAKMIŞ/HAYDİN BİZ DE YAKALIM MI
KIZ SENİ ANAN VERDİ Mİ/ÇAĞDAŞIN KIZLAR DUYDU MU

MISIR'DAN KINAN GELDİ Mİ/KIZIM KINAN KUTLU OLSUN KIRAT
GEMİNİ GEVER /SARI ÇAYLAK ÇANINI DÖĞER DÜĞÜN HALKI
SENİ ÖĞER/KIZIM KINAN KUTLU OLSUN/SÖYLE DİLLERİN DATLI
OLSUN

TARLAYA SOĞAN EKERLER/ETRAFINA ÇİT ÇEKERLER/GELİN
OLACAK KIZIN/ELİNE KINA YAKARLAR gibi, başlangıç olması ihtimali olan bent veya 4'lüklere de rastlanmaktadır. Ancak derleme esas yakımcıdan yapılmadığı için; ağ id in ortalarında yer alan bu tür bentler için kesin bir görüş belirtmenin yanlış olacağı kanaatindeyiz.

Ağıtlarda, genellikle ilk iki dize dolgudur. Konuya giriş için hazırlık havası taşır. Asıl konuya genellikle 3. dizede girilir. BİR İNCEKİ SU DOLANIR/ÖNNÜK BAĞIM DÖRT DOLANIR ANA BESLER EL GÖNENİR/GİZ SABAHTAN GİDİCİ Mİ ÖTE HANIN GİRİNTİSİ/DERELERİN AKINTISI BİR BACIMA DÜĞÜN KURDUM/ YOK MU ELLER OKUNTUSU ÇATTILAR OCAK TAŞINI/KOYDULAR DÜĞÜN AŞINI KIZ AĞLATMA GARDAŞINI/SİLİN KIZIN GÖZYAŞINI TARLAYA EKİN EKERLER/İÇİNE ÇAPA ÇEKERLER GELİN OLACAK KIZIN/GÖZÜNE SÜRME ÇEKERLER gibi

Çukurova ağıt türkülerinin ölçüsü hecedir. Hecenin daha çok 8'li, kısmen de 7 ve 1111 kalıpları kullanılmıştır. Bu ölçüler, yakımcının o anda irticalen söylemesi sebebiyle artı (1-2) veya eksi (1) şeklinde artıp eksilebilmektedir.

Çukurova yöresinde yakımcılıkta ustalık kazanmış kişilerin söyledikleri kına ağıtları, genellikle nazım düzenleri tutarlı, kararlılık taşıyan ağıtlardır. Özellikle Avşar ağıtları olarak bilinen Yörük ve Türkmen kaynaklı ağıtlar bu tür ağıtlardandır.

Uyak biçimleri yaygın olarak aab, ccccd şeklindedir. Bu biçim bazen aynı ağıtta içeriği etkilemeyecek şekilde söylenerek aaba, ccddc biçimine gelebilmektedir. Veya bir ağıt türküde aaba, ccddc şeklinde başlayan uyak biçimi, aynı ağıtta sonradan abcb, defe şekline dönüşebilmektedir.

Araştırmalarımızda, Çukurova kına ağıtlarına bazı anonim halk türkülerinden benzer dörtlük veya dizelerin girdiğini, bu dizelerin ko-

nuya uygun başka dizelerle tamamlanarak yeni dörtlükler oluşturulduğunu gördük.

BÜLBÜLÜ TUTTUM DA GLE BAĞLADIM/BÜLBÜL FİGAN ETTİ BEN DE AĞLADIM

BÜLBÜL GLDE BEN GÖNLÜMÜ EYLEDİM/ANA GİDİYOM SEN BENİ UNUT veya,

ÇIKAYIM GİDEYİM EVİNİZDEN/KURTULA KALAYIM DİLİNİZDEN YEŞİL BAŞ RDEKKEN UÇTUM GLNZDEN/ANA GİDİYOM SEN BENİ UNUT. gibi

Yine araştırmalarımızda, Çukurova'da söylenen ağıt türkülerin bazı dörtlük veya dizelerine, başka yrelerimizdeki kına türkülerinde de rastladık.

rnek verecek olursak : ATLADI GEÇTİ EŐİDİ/SOFRADA KALDI KAŞIĞI BÜYÜK EVİN YAKIŐIĐI/KIZIM KINAN KUTLU OLSUN GELİNE GEREK BİR ANA/AĐLAŐALIM YANA YANA ZALİM ANA ZULÜM ANA/KIZ SABAHTAN GİDİCİ Mİ gibi söyleyişlere; HacıbektaŐ, Arapkir ve Karaz ağıtlarında, HAMAMDA YUNDUĞUM DAŞLAR/EMMİ DAYI KIZ GARDAŐLAR.... TUZ KABINI TUZSUZ KOYAN/KOCA EVİ ISSİZ KOYAN ÇATTILAR ÇATMA TAŞINI/VURDULAR DÜĞÜN AŞINI gibi daha pek çok benzer veya aynı olan dörtlük ve dizelere de; Şarkikaraağaç, Sivas ve Gemerek yöresi ağıtlarında rastladık.

Bu kısacık taramamız bile gösteriyor ki; ülkenin neresinde olursa olsun, KINA olayı aynı duyguları çağırıyor.

Bunun yanısıra, bunlara benzer kelime, dize veya dörtlüklerin benzerliğinin; yreler arası kız alıp vermeler, gçler ve akraba ziyaretleri gibi sebeplerle, bir yerden başka bir yere taŐınarak karıŐımiŐ olabileceği gerçeğini de gözardı etmemek gerekiyor.

Çukurova kına ağıtları, ezgi yapısı bakımından da yreler itibariyle farklılık gösterirler. Meselâ Adana'da söylenen bir kına ağıdının ezgi yapısı, Mersin'de söylenen bir kına ağıdının ezgi yapısına uymaz. Kına ağıtları halkın ortak duygularını, ayrılık olayına bakışını,

tavrını, boyun eğişini dile getiren ağıtlardır. Yakımcılar tahsilli olmalarına rağmen, söylenen ağıt türküler adeta sanatçı bir kişiliğin, veya sanatçı ruhların dışı yansıyan ürünleridir. Söyleyişler zengin, özgün bir yapıya sahiptir. Çukurova insanının pratik zekâsını, kendine özgü dil ve kültür özelliklerini göstermesi bakımından önemlidir.

Kına ağıtlarında en çok işlenen konu ayrılıktır. Tema hep bu konu etrafında döner. En çok işlenen tema, kız anasının ve kızın duygularıdır. Önceleri yalan gibi gelse de, kına gecesi gelip çatınca, ayrılık gerçeği kor gibi yakar ananın yüreğini. Ölüm acısı kadar olmasa bile, en az onun kadar etkilidir. İşte bu duyguları iyi kavrayan bir yakıma, ananın duygularını tıpkı usta bir nakkaş gibi işler ağıdında. ŞU GÖRÜNEN EKİN MOLA/EKİN DEĞİL BURÇAK İMİŞ KIZ ANADAN AYIRMASI/YALAN DEĞİL GERÇEK İMİŞ... DAĞLARDA GİLİK GURUSU/DİBİNDE KEKLİK SÜRÜSÜ BU DA ÖLÜMÜN YARISI/GİZİM GINAN GUTLU OLSUN... AĞ HELKEYİ SUSUZ GOYAN/GOCA EVİ ISSIZ GOYAN ANASINI ÖGSÜZ GOYAN/GIZIM GINAN KUTLU OLSUN ÇAĞIRIN GELSİN ANASINI/YAKSIN KIZIN KINASINI BEN VARAMAN BEN VARAMAM/BEN KIZIMDAM AYRILAMAM Bu ve bunlar gibi; TENTENESİ YARI BAŞLI... SOFRADA KALDI KAŞIĞI...KUZUNUN ÖNÜNDE KİM DURACAK şeklindeki söyleyişlere baktığımızda; sanki birisi ölmüş de, her şeyi yarı başlı kalmış gibi bir izlenim doğuyor. Bu da bize KINA GECESİ'nin kız evini ne kadar derince etkilediği gösteriyor.

Hele bir de kız gurbete gidiyorsa; yakımcı yakınlarıyla, evi-barkıyla kızı adeta vedalaştırır. BINDİRDİLER ARAP ATA/DÖNDÜRDÜLER YÖNÜM ÖTE SAVUŞTURDU EŞİM GIZLAR/YERİ OLUKTAN DAHA ÖTE... ELİMİ YUDUĞUM ARKLAR/BELİMİ VERDİĞİM DUTLAR İŞTE KUYDUM GİDİYORUM/SİLİM SÜPÜRDÜĞÜM YURTLAR... YOLUMUN ÜSTÜNDE YATAN DAŞLAR/GÖZLERİMDEN AKTI KANLI YAŞLAR SİLAMIZDA KALSIN KARDAŞLAR/ANA BEN GİDİYOM SEN BENİ UNUT...

ELİMİ YUDUĞUM ARKLAR/BELİMİ VERDİĞİM DUTLAR ONU
DA GÖRESİM GELİR/YALLADIĞIM KOCA İTLER.... gibi

Anadolu'da, kırsal kesimde, genellikle akraba evliliği yaygındır. Bunun çeşitli sebepleri vardır. Hatta bazı yörelerde, emmioğlu, dayioğlu, dayioğlu dururken kıza başkası dünürücü olmaz. Ne zaman ki emmioğlu, dayioğlu bir başkasıyla evlenir; ancak o zaman kıızı isteyen biri çıkar. Anadolu'daki bu geleneğin Çukurova'da da olduğunu ve bunun kına türkülerine kadar yansıdığını görüyoruz. BABA KIZIN ÇOK MUYUDU/BİR KIZ SANA YÜKMÜYÜDÜ KÖR OLASI EMMİLERİM/HİÇ OĞLUNUZ YOKMUYUDU... Veya; BENİM YEMENİME YILAN GİRDİ/EMMİME DAYIMA KIRAN GİRDİ BENİ YAD İLLERE MEHEL GÖRDÜ... Ya da; YAYLANIN KURLARI YAVUZ OLUR/CEVİZLERİN İÇİ KAVUZ OLUR YAD ELLER DE BENİM NEM OLUR gibi, Burada emmiye dayıya bir sitem gizli. Nasıl biri olduğu bilinmeyen yad ele varmaktansa; kızın, huyu suyu bilinen akrabasını tercih ettiği açıkça belirtiliyor.

Kına türkülerinde işlenen bir diğer tema da, kimsesiz veya öksüz kızın gelin olması. Ve bu durumun, kına yakımı olayını daha da acıklı bir hale dönüştürmesi. BAŞINDAKİ PUŞULAR/IŞIL IŞIL IŞILAR ÖKSÜZ KIZ GELİN GİDİYOR/MESUT OLSUN KOMŞULAR... GELİN KIZLAR GELİN KIZLAR/ARD KAPIYA DURUN KIZLAR BİR ANASIZ KIZ ÇIKIYOR/KINASINI VURUN KIZLAR... veya; AŞAĞIDAN GELE GELE GELDİLER/ODAMIZA DOPDOLUCA DOLDULAR ANASIZ BABASIZ GELİN ALDILAR/ANASIZ BABASIZ GELİN BÖYLE OLUR GAMGA YANAR FERİ MOLUR/ÖKSÜZ GIZLAR GELİN MOLUR OLSA BİLE YERİ MOLUR/GİZ ANAM GINAN GUTLU OLSUN/VARDIĞIN YERDE AĞZIN DATLI OLSUN ... gibi.

Kızın evdeki gelinle, kardeşi, veya ana-babasıyla geçimsizliği varsa; evliliği sanki evden bir kurtulma gibi değerlendiriyorsa, bunun da bir tema olarak kına ağıtlarına yansıdığını görüyoruz.

BABA EKİNİN BİTTİ Mİ/KARDEŞ EKMEĞİN ARTTI MI
EL KIZI KEYFİN YETTİ Mİ... veya;
DAĞDAN İNDİM DÜZE BEN/DİKEN OLDUM GÖZE BEN
İŞTE KOYUP GİDİYORUM/BİR DAHA GELMEM SİZE BEN ... Ya
da;
GİDEYİM ELİNİZDEN/KURTULAYIM DİLİNİZDEN
YEŞİL BAŞ ÖRDEK OLSAM/SU İÇMEM GÖLÜNÜZDEN gibi.

Gelin kız için kına gecesi, o zamana kadarki bilinen hayatının son gecesidir. O geceden sonra bilinmeyen yepyeni bir hayata başlayacaktır. Onun için bekârlığın bu son gecesinde ne dilerse, neyi murat ederse onun olacağına inanılır. İşte bu inanın Çukurova kına türkülerine yansıdığını gösteren bir dörtlük YAĞMUR YAĞAR GARLİ BUZLU/GIZLAR AĞLAR NAZLI NAZLI MURADIN BU GECEDE GİZLİ//GIZIM GINAN GUTLU OLSUN.

Tebliğimizin başında eski Türk ağıtlarından örnek verirken, gelinin görevinin bu tür ağıtlarda işlendiğini, hatta çocuk terbiyesine yer verildiğini söylemiştik. İşte Çukurova ağıt türkülerini incelerken; EVİMİZİN ÖNÜ SÖĞÜT/SANA VERİYİM BİR ÖĞÜT BUĞDAYINI KENDİN ÖĞÜT gibi, gelince öğüt niteliği taşıyan dörtlüklere rastladık.

Yine bu tür ağıtlarda, gelin kıza;
YAĞMUR YAĞAR URGAN URGAN/KIZ ÜSTÜNDE TELLİ YORGAN
GÜZEL YATAKLARDA ÇALKAN...
BİNDİĞİN ATLAR ETELSİN/GİTTİĞİN YOLLAR OTLANSIN... KIZ
ANASI KIZ ANASI/BAŞINDA MUMLAR YANASI KUTLU GELİN
OLASI gibi söyleyişlerle iyi dileklerde bulunulduğunu, kızın kınasının kutlandığını tespit ettik.

Gelin kız görümceleri olan bir eve gidiyorsa, karışanı katışanı çok olacak demektir. Bu sebeple evlilikten gözü korkar. Onun için de çoğu zaman gönülsüzdür. Ya da sevdiği karşı komşu oğluna varamamanın acısını gizli gizli yüreğine akıtır. İşte bunları önceden bilen bir yakımcının, adeta yüreğini deşmek, ağlatmak acısını boşalttırmak istercesine, ağıdında kızın duygularını yanık yanık dillendirdiğini görüyoruz.

KARA KÜTÜK KARINCALI/KIZIN GÖNLÜ YERİNCELİ
ÇİFTE ÇİFTE GÖRÜMCELİ... veya;
AŞŞAĞIDAN GELİR DEVE/GEVİŞİNİ GEVE GEVE
SANKİ BEN DE GELİN MOLDUM/ŞU KARŞIKI YÜKSEK EVE gibi.

Anadolu'da, kız evinde eğer iyileşmesi uzun sürecek bir hasta varsa, düğünün fazla bekletilmediğini biliyoruz. Böyle bir durumda, evin beklemiği olan birinin düğündeki eksikliğinin de yine yakımcı tarafından kızın ağzından ağıtlara yansıtıldığını görüyoruz. AĞAM HASTA AĞAM HASTA/SU VERİRİM ALTIN TASTA BU EVLERİ YAPAN USTA/BÖYLE OLSUN DİYE Mİ YAPTI gibi...

Kına gecesi düğün arifesidir. Babanın, emmi ve dayının, alıyla yeşiliyle; taliyle duvağıyla kız çıkarıyoruz diye ö'ğündüğü; kız anasının :

AK BAKIRLAR SUSUZ KALMIŞ/ELLERİN KINASIZ KALMIŞ
YUVALAR GELİNSİZ KALMIŞ/VAR GİT AĞLAYI AĞLA Yİ diyerek çaresiz; ilâhi emre, ata geleneğine boyun eğdiği gecedir. Gelin kızın ise bir yandan :

KIZ ANAM YAZGIM BUYMUŞ/KIZLARA BÖYLE BUYRULMUŞ
diyerek ağladığı, diğer yandan da
SABAH OLDU DA NİCE EDEYİM/TAN YILDIZI BATMADAN DA
GİDEYİM

İNCİLERİ GERDANA DİZEYİM diyerek, altınları incileriyle yeni yuvasına, sevdiğine kavuşmaya can attığı, ama bunu kimselere belli edemediği, karmaşık duygular yaşadığı bir gecedir.

Sonuç olarak; ister Çukurova'da, isterse Anadolu'nun herhangi bir yerin de olsun; Türk insanının evlilik olayına bakışı, değerlendirişi hep aynı.. Yani, "YUVAYI DİŞİ KUŞ YAPAR" düşüncesi.

Çukurovalı'nın bu düşünceyi kına gecesi söylediği ağıt türkülerde dile getirişi şöyle.

KOCA DUTU BUDADILAR/YENİ İŞKİN VERSİN DİYE KIZ
ANADAN AYIRIRLAR/ACAR YUVA KURSUN DİYE

Günümüz Çukurovasında kına geleneği daha çok kırsal kesimde, özellikle dağ köylerinde yaşanan, yaşatılan bir gelenek durumunda. Ova köylerine ve şehir merkezlerine inildikçe, kına geleneğinin ve

kına gecesi yakılan yakımların yer yer kalktığını görüyoruz. Bunda elbette şehir hayatına uyum sağlama, ayak uydurma isteğinin; şehir kültüründen etkilenme ve özenti duymanın etkisi var. Ancak yine de gönlümüz, bu güzel geleneğin bazı geleneklerimiz gibi tümüyle unutulmasından; ya da gelecekte sadece nostalji olarak televizyon çekimleri için yapılmasından; hele hele yozlaştırılmasından yana hiç değil.

İnsanlarımız ölüm ağıdı yakacak kadar acı olaylarla sık karşılaşsınlar. Ancak içimizde zaman zaman biriken acı suyu dışarı atmamıza yardımcı olan ağıtlarımız ağıt söyleme geleneğimiz de unutulmasın.. Hele buruk da olsa, kına ağıtları gibi bir yanı umut taşıyan ağıtlarımızın, hep yenileri yakılsın.

KAYNAKLAR VE KAYNAK KİŞİLER

- 24- Prof.Dr. Şükrü Elçin "Türkiye Türkçesinde ağıtlar" Kültür Bak. Yay. 1990
- 25- Prof.Dr.Bahaeddin ÖGEL "Türk Kültür Tarihine Giriş" 8. Cild Kül. Bak. Yay.
- 26- Dr. Tahir Kutsi Makal "Halk Bilim ve Edebiyat" Toker Yay. 1990
- 27- Haydar A Avcı "Halk Bilimi Araştırmaları 1" Turna Yay. 1988
- 28- Sait Uğur "İçel Folkloru", 1974
- 29- Ali Rıza Yalman "Cenupta Türkmen Oymakları, "Cilt 1-2
- 7- Hamdi Ulusoy "Tarsus'ta kına geceleri" Türk Folkloru Araştırmaları, 1973
- 30- İbrahim Usta "Erdemli'de düğünler" İçel Kültürü Der. sayı 1; 1987
- 31- Anamur Bozyazı Folkloru "Hasan Çetin-Hasan Navgasın-E Ballı-N. Yılmaz" İçel Kültürü, 1991
- 32- Sıtkı Soylu "Türk Folklorunda ve İçel'de kına yakma ve kına" İçel Kültürü Der. Sayı 2, 1987
- 33- Silifke ve çevresinde derlenen kına türküsü ve bunun mu kayeseli örnekleri sayı 6, 1988
- 34- Mehmet Özbek "Folklor ve Türkülerimiz", 1981

- 13-Adana İl Yıllığı, 1967 14-
İçel İl Yıllığı, 1973
- 35- Yurt Ansiklopedisi, Adana ve İçel sayıları,
36- Müjgan Uçer "Sivas'ta Evlenme Gelenekleri" Türkiye Folk.
Araş. Der. 1968
- 37- Sivas'ta Evlenme Töreleri, Nezihe Eğin, Türk Folkloru
Araştırmaları. 1968
- 18- Mehmet Günay Demiray "Gemerek Türküleri", Türk Folkloru,
1968
- 19- Kemal Işıklıoğlu "Karaöz köyü Düğün ve Güreş
Adetleri"
Türk Folk. Araş. 1967
- 20- Şemsi Belli "Arapkir Yöresi Düğünleri" Türk Fok. Araş.
1973
- 21- R.Sami Hamamcı "Şarkikaraağaç-Yenişar Düğün Türküleri"
Türk Folkloru, 1968
- 22- Durşen Aslan Adana Ceyhan Doğumlu, 38 yaşında
23- Elif Kalkan -Sultan Kalkan -Anamur Kardişen Köyünden 70
yaşında
- 38- Fatma Yıldırım, Anamur'un Hacıunlu-Sınamıç Köyünden 28
yaşında
- 39- Raziye Eroğlu, Kadirli Saimbeyli
40- Raziye Eroğlu, Kadirli'den, Saimbeyli Beypınarı köyüne gelin
gitmiş 16 yaşında
- 41- Meryem Çınar, Anamur Kardişen Köyü'nden 77 Yaşında
42- Mediha Türkmenoğlu, Adana Kızıusufu Köyü'nden (Düzici)
43- Mehmet Çınar, Susanoğlu-Atakent Kasabası (Silifke) 83
yaşında.
- 44- Şahmurat Arık, "Kadirli-Kozan yöresi Ağıtları, öğrenci
Araştırması-Inönü Üniversitesi Fen-Edeb. Fak. Öğrencisi